

Aristotel

Ana Virag

”Do pojave simboličke logike (to jest, u toku više od dvije hiljade godina) Aristotelov autoritet u pitanjima logike ostao je neosporen i na njegovu logiku gleda se kao na sveobuhvatan sistem koji ne dopušta nikakvo proširenje.”
—A.N. Prior

ARISTOTELOV ŽIVOT

- 384. god. pr.n.e.** Aristotel, budući filozof, rođen je u grčkoj koloniji Stagiri u Trakiji, gdje provodi lijepo djetinjstvo na udobnom dvoru uz oca liječnika Nikomaha i majku Feastidu. Rano ostaje bez roditelja.
- oko 368. god. pr.n.e.** kao bistar mlad čovjek stiže na školovanje u Atenu i kao sedamnaestogodišnjak pridružuje se **Platonu** i njegovoj *Akademiji* na kojoj se školovao i radio 20-ak godina.
- 347. god. pr.n.e.** napušta Akademiju (neki kažu i zato što nije postao čelnim čovjekom Akademije) i odlazi u gradić Aternej, gdje se oženio Pitijom, 20 godina mlađom djevojkom, koja mu je rodila kćer i ubrzo umrla (poslije je našao novu ljubav koja mu je rodila sina Nikomaha).
- oko 341. god. pr.n.e.** seli se na otok Lezb (Lesbos), gdje se bavi proučavanjem prirode, osobito morskih životinja, pa većinu dana provodi uz morsku lagunu.
- oko 342. god. pr.n.e.** odlazi u Makedoniju podučavati **Aleksandra Velikog**, Filipovog sina, na poziv **Filipa** koji mu piše: *„Znaj da mi se rodio sin; ali ja nisam toliko zahvalan bogovima što su mi ga podarili, koliko što su naredili da se rodi za tvoga života. Ja se nadam da će tvoje staranje i tvoja znanja učiniti da bude dostojan mene i svojeg budućeg carstva.”*
- 347. god. pr.n.e.** nakon Filipove smrti vraća se u Atenu i kao ugledan filozof osniva Likej, ”peripatetičku školu” (o izabranim temama raspravljalo se šetajući) koja se bavila sintezom dotadašnjeg grčkog znanja. Držao je predavanja u Likeju 13 godina.
- 323. god. pr.n.e.** nakon Aleksandrove smrti dolazi u opasnost zbog nestabilnih političkih prilika i svoje veze s makedonskim dvorom, te napušta Atenu uz riječi: *„Uskratit ću Atenjanima priliku da se dvaput ogriješe o filozofiju”*, aludirajući pritom na Sokratovu smrt.
- 322. god. pr.n.e.** Aristotel umire. Postoji više teorija o njegovoj smrti: jedna kaže da je umro od želučanih tegoba, a druga od očaja jer nije mogao odgonetnuti zagonetku mijenjanja morskih struja u prolazu kod Eubeje.

ČIME JE ZADUŽIO ZNANOST?

Sistematizirao je cjelokupno tadašnje znanje i time postavio temelj za razvoj mnogih znanosti, a kao univerzalni mislilac promislio je o svakom području ljudskog umovanja. Bio je realist više vezan za pojavni svijet nego njegov učitelj Platon, što prikazuje slavna Raffaelova slika ”Atenska škola”, na kojoj Platon pokazuje rukom uvis, prema carstvu ideja, a pokraj njega Aristotel pokazuje na zemaljski svijet bivanja.

Utemeljio je novu znanost — **logiku**.

Uvelike je doprinio razvoju etike i politike (zastupao je njihovo jedinstvo) te psihologije, biologije i jezikoslovlja. Današnje znanosti u neku ruku počivaju na njegovim temeljima.

Imao je mnogo učenika i sljedbenika. Napisao je oko 400 djela (o kategorijama, analitici, fizici, nebu, pamćenju, snovima, životu i smrti, životinjama, prirodnim pojavama, umjetnosti, bogu. . .), ali je danas sačuvano samo 30-ak knjiga, ostalo je izgubljeno u prohujalim stoljećima.

Mnoga njegova razmišljanja i danas su izazov filozofima, umjetnicima, znanstvenicima i svakom intelektualcu, znatiželjniku, kako bi rekao njegov učitelj Platon, s erosom u duši.

ARISTOTEL KAO LOGIČAR

Od njegovih sačuvanih spisa većina su vrlo vjerojatno bile zabilješke za predavanja u Likeju (Ezoterički spisi), od kojih je danas sastavljen CORPUS ARISTOTELICUM koji ima pet velikih dijelova. Corpus Aristotelicum na području logike čine sljedeća djela:

1. KATEGORIAI (KATEGORIJE) - učenje o 10 najopćenitijih pojmova
2. PERI HERMENIAS (O TUMAČENJU) - učenje o rečenici i sudu
3. ANALYTIKA PROTERA (PRVA ANALITIKA) - knjige o zaključku, silogizmu
4. ANALITYKA HYSTERA (DRUGA ANALITIKA) -knjige o dokazu i definiciji
5. TOPIKA (TOPIKA) - knjige o zaključcima iz vjerojatnih premisa
6. PERI SOFISTIKON ELENHON (O SOFISTIČKIM OPOVRGAVANJIMA) - o logičkim pogreškama (varljivim zaključcima)

Poslije njegove smrti sva navedena djela dobivaju zajednički naziv ORGANON (odnosno ORUĐE). Time se želi istaknuti da je logika nužni uvod u filozofiju ili filozofijska propedeutika iako sam Aristotel to nije izriječno tvrdio. U najvećoj mjeri on je tvorac tradicionalne logike. Može se reći da povijest logike započinje s Aristotelom, iako i kod njegovih prethodnika nalazimo začetke logike u obliku otkrića indukcije i definicije u Sokrata i Platonove dijalektike. Ipak, ništa od toga što se zbilo prije njega nije imalo tako snažan utjecaj na području logike. Promislio je o svim oblicima misli, logičkim pogreškama, principima mišljenja. . . a osim što je detaljno razradio teoriju kategoričko-asertoričkog silogizma, dao je i začetke modalne logike te logika višeg stupnja.

POJAM I KATEGORIJE

Kad govorimo o Aristotelovim kategorijama, teško je razlučiti da li ih je on promatrao kroz ontologiju, logiku ili gramatiku, odnosno, teško je reći podrazumijeva li on pod pojmom 'kategorija' najviši rod bića, najopćenitije pojmove ili najopćenitije riječi. Najčešće tumačimo kategorije kao najopćenitije pojmove, najviše rodove. Po Aristotelu postoji 10 kategorija (iako taj broj varira, pa u nekim djelima spominje 3, 4 ili 8 kategorija; međutim, to nije bitno, važno je što smatra da ne postoji samo jedan jedini najopćenitiji pojam), a to su: supstancija, kvaliteta, kvantiteta, mjesto, vrijeme, relacija (odnos), položaj, posjedovanje ili stanje, radnja ili djelovanje i trpljenje.

supstancija: Aristotel

kvaliteta: filozof

kvantiteta: 175 cm

mjesto: Atena

relacija (odnos): Platonov učenik

Aleksandrov učitelj

položaj: šetajući

posjedovanje ili stanje: pun znanja

radnja ili djelovanje: poučava

trpljenje: protjeran iz Atene

SUDOVI I ISTINA

Aristotel je, utvrdivši što je pojam i što su kategorije, dalje razmišljao o tome kako se pojmovi povezuju i tako otkrio - sudove. Podijelio je sudove po kvaliteti (na afirmativne i negativne), po kvantiteti te po modalitetu (tu je početak modalne logike).

Dao je i prvu definiciju, prvu teoriju istine. On kaže da je misao istinita kada se slaže s realnošću, tj. kada postoji adekvacija ili korespondencija između misli i stvarnosti („Zbog toga što ti jesi bijel, mi koji to kažemo, govorimo istinu”). Tu njegovu teoriju o istini zato nazivamo klasičnom teorijom istine, teorijom adekvacije ili korespondencije.

ZAKLJUČAK

Osim što je proučio sudove, promotrio je i kako se oni udružuju, odnosno što se dobiva njihovom interakcijom i tako došao do zaključka, odnosno silogizama. To je jedno od epochalnih otkrića u razvoju logike i to zato što sadrži začetke stvaranja moderne (simboličke) logike, a i po prvi puta u povijesti znanosti analizirane su forme zaključivanja. Proučio je 137 modusa modalnog silogizma.

Istražujući silogizme došao je i do aksioma (principa) logike. Prva tri principa mišljenja pripisuju se upravo njemu (to su princip identiteta, princip proturječnosti i princip isključenja trećeg)

Osim što se bavio pojmom dokaza, za matematiku je Aristotel važan jer se (među prvima) bavio pojmovima aktualne i potencijalne beskonačnosti, diskretnih i neprekidnih veličina.

ARISTOTELOVE MUDRE MISLI

U velikoj paleti Aristotelovih mudrih misli teško je izabrati 'top 10'. Evo nekih koje su se mene posebno dojmile:

- *Bez prijatelja nitko ne bi izabrao živjeti, makar imao sva ostala dobra.*
- *Pametnan čovjek izbjegava kako ono što je suvišno, tako i ono što je nedovoljno, te teži sredini.*
- *Ako je u našoj vlasti učiniti nešto dobro, onda je u našoj vlasti i učiniti nešto loše.*
- *Sve što se upotrebljava, može se upotrijebiti dobro i loše.*
- *Najviše voljeti uživanja koja su nam zajednička sa životinjama - životinjski je.*
- *Gdje nema kajanja, nema ni popravljanja.*
- *Mi smo ono što ponavljajući radimo. Odličnost, dakle, nije čin nego navika.*
- *Obrazovanje je najbolja priprema za putovanje u starost.*

Jeste li znali?

Pojam *stereometrija* (geometrija prostora) pojavio se još u Aristotelovim djelima, a unatoč tome što je *planimetrija* (geometrija ravnine) starija od stereometrije naziv *planimetrija* izmišljen je tek u srednjem vijeku po uzoru na naziv *stereometrija*.